

Mogućnosti i važnost upotrebe fotogovora u katehezi i vjeronauku

Anton Peranić

anton.peranic@ri.t-com.hr

Ivanka Peranić

iperanic@gmail.com

UDK: 77:268

Stručni rad/Professional paper

Primljeno: 2. studenog 2011.

Prihvaćeno: 21. lipnja 2012.

U članku se prikazuje fotogovor kao jednu od vrlo jednostavnih, a tako korisnih i lako dostupnih metoda rada u katehizaciji. U prvom dijelu se ukazuje na važnost fotografije koja čini vidljivom stvarnost koja čovjeka okružuje. Štoviše, ona je reproducira, kopira i interpretira i to vrlo vjerno i precizno. Potom se produbljuje značenje i govor fotografije kojeg treba razumjeti jer živimo u »društvu slike«. Fotografijom se izriču vlastiti osjećaji, misli i ideje. Najveća pozornost posvećena je fotogovoru u katehezi i katehizaciji. Pažljivo su elaborirani kriteriji i tematike za neki određen izbor fotografija s ciljevima i određenom metodom. Oslanjajući se na temeljne zakone katehetske metodike: vjernost Bogu i čovjeku, ovo sredstvo opisano je kao ono koje doprinosi izgradnji osobe u procesu socijalizacije i sudjelovanja u grupi, nudeći mogućnost autentičnoj komunikaciji. Fotografija nastoji prenijeti konkretnu religioznu misao. To čini izravno, budeći misao, fantaziju, zadovoljavajući kriterij lijepoga, estetskog, budeći na taj način osjećaje. Na kraju se navode mogućnosti i načini rada metodom fotogovora za razne kategorije katehizanata.

Ključne riječi: fotogovor, kateheza, katehizacija, fotografija, komunikacija, katehizanti, grupa.

Uvod

Veliki fotograf Andreas Feininger smatra fotografiju jednim od važnijih i korisnijih otkrića današnjice jer ona uvelike povećava naše iskustvo i naše znanje. Fotografija je ogledalo života i zato je prednost ako je možemo promatrati. Budući da nas poučava, informira, formira, zabavlja, izaziva, šokira¹, potiče na komunikaciju, prikladna je za katehetski i vjeronaučni rad.

Od davnih vremena Crkva se, osim riječi, služi i drugim izričajima i sredstvima da bi navijestila Radosnu vijest. To su npr. glazba, pjesma, poezija, slika, umjetnost uopće. Navještaj i kateheza danas ne mogu i ne smiju biti ograničeni samo na riječi. Oni moraju govoriti svim mogućim načinima, a jedan od njih je *fotogovor*.

Fotogovor u katehezi je istovremeno: zbirka fotografija i metoda rada s fotografijama u nekoj grupi. Tako jednostavno i tako dostupno sredstvo, ali pomalo zaboravljeno, jer se svijet okreće digitalizaciji i elektronici. U ovom članku želi se pobuditi interes za ovo jednostavno, ali i moćno i uspješno sredstvo u katehetskom radu.

Cilj rada s fotografijom nije puko opisivanje fotografije, nego pričanje iz nje. On je pomoćno sredstvo koje nam pomaže izraziti i osuvremeniti, aktualizirati kršćansku poruku u životu vjernika danas. Jedan od ciljeva kateheze je naći način ostvarenja komunikacije vjere i života gledajući svijet očima današnjeg vjernika.

1. Značenje i odrednice fotografije

Čovjek je oduvijek želio prikazati vidljivom stvarnost koja ga okružuje i stvari što su se dogodile u njegovu okruženju. Fotografija je uspjela tu stvarnost reproducirati, kopirati i interpretirati s takvom preciznošću i vjernošću kao nikad dotad.

Riječ fotografija dolazi od dvije grčke riječi: *fotos* – svjetlo i *grafo* – pišem. To bi se moglo prevesti kao pisanje svjetlom ili pomoću svjetla.² Riječ u tom smislu izgleda da je prvi upotrijebio sir John Herschel.³

Za odgojno-obrazovnu, osobito katehetsku uporabu, zanima nas koje su osnovne karakteristike dobre fotografije te posebnosti crno-bijele fotografije?

¹ Usp. A. FEININGER, *La Fotografia. Principi di composizione*, Milano, A. Vallardi, 1984, 442-443, 452.

² Usp. M. GIANPAOLO, *Appunti di fotografia*, Venezia, Centro Arti e Mestieri, San Giorgio Maggiore, 7.

³ Usp. A. L. GARCIA, *Fotografia*, u: A. BENITO (ur.), *Dizionario di scienze e tecniche della comunicazione*, Torino, San Paolo, 1996, 442.

Osnovne karakteristike fotografije

Karakteristika fotografije je ponajprije njena autentičnost. Kao takva ona je svjedok subjekta, objekta, događaja i drugih stvari koje su u danom vremenu zabilježene. Ona je svjedok djelića sekunde. Fotografija ne daje svjedočanstvo o nekoj osobi, stvari ili događaju, nego samo o tom trenutku njihove stvarnosti. To što je prisutna brzina i uzimanje samo jednog prekratkog trenutka stvarnosti čini drugu karakteristiku fotografije. Zatim, fotografija je statična i ne opisuje pokret nego ga zaustavlja u jednom trenutku. Ona se koncentrira na subjekt ili objekt koji ljudsko oko vidi u kontekstu onoga što ga okružuje i izdvaja taj isti subjekt ili objekt kao jedino važno, neovisno i autonomno.⁴ Fotografija ima stanovitu perspektivu, a može biti crno-bijela, u boji ili kombinirana.

Karakteristike dobre fotografije

Fotografija »govori« putem svog subjekta i njegova odnosa sa svijetom koji ga okružuje: u okvirima koji su im postavljeni, izborom kadra, izborom kuta s kojeg ih se gleda, ovisno o tome u koji dio fotografije su postavljeni, u kojim formama, kontrastima boja i svjetlosti. Ti su elementi poput instrumenata nekog orkestra koji skladno svira jednu melodiju.⁵

Prosudba kvalitete fotografije temelji se na kriterijima koji obuhvaćaju sljedeće elemente.

Izbor subjekta

Fotograf treba uvijek znati što želi komunicirati fotografijom i koje su sve moguće teme u tom sadržaju. Od tog saznanja kreće se u izbor jednog ili više subjekata. Fotografija postaje banalna i nekorisna ako se točno ne razumije što ona prikazuje, koji joj je subjekt ili, još gore, ako se to ne može raspoznati.⁶ Subjekt može biti nepokretan, pokretan, konkretan, apstraktan, jednostavan, uredan i jasan. Plan, ritam i određene forme jesu kvalitete koje osiguravaju dobru prezentaciju subjekta. Kod subjekta treba gledati na kontraste: nisko-visoko te na boju tonaliteta: crno-bijelo-sivo.

⁴ Usp. A. FEININGER, *Locchio del fotografo*, Milano, Garzanti, 1977, 27.

⁵ Usp. T. LASCONI, G. QUAGLINI, C. CIBIEN, *Larte del comunicare. Il linguaggio della catechesi*, Rim, Paoline, 1990, 106-107.

⁶ Usp. M. RAY, *La fotografia*, Roma, S.D.B., 1988, 57.

Izbor kadra i kompozicija fotografije

Na internetskoj stranici *fot-o-grafti.hr* nalazi se ova definicija: »Kadar je prostor omeđen okvirom u kojem se vizualizira neka pojava ili radnja.«⁷ Ako fotografija nije dobro postavljena u kadru, svom okviru, ona nije dobra. Uz to treba voditi računa o suvišnim stvarima na fotografiji. Dobar fotograf vodi računa o tome je li nešto korisno da bude na fotografiji ili je suvišno. Vrlo važnu ulogu tu zauzima: pozadina, nebo, horizont.⁸

Kompozicija je sveopći vizualan sklad koji govori o svemu što sadrži i čini fotografiju. Potrebno je za to imati senzibilnost i ukus, što su odlike svakog umjetnika. Kompozicija je dakle dobra organizacija onoga što se želi prikazati u najboljoj grafičkoj formi.⁹ Pažnju treba obratiti na izbor vertikalne i okomite fotografije. Kadar treba slijediti liniju glavnog subjekta, jer nekome može zasmetati kako je *srezana* fotografija, iako zadovoljava kriterije.

Na većini fotografija subjekt je smješten u sredinu što stavlja naglasak na njega te ga čini najvažnijim. Tako on na sebe privlači najveću pažnju. Subjekt može biti fotografiran: odozgo iz tzv. ptičje perspektive, odozdo iz tzv. žablje perspektive, ravno u razini očiju,¹⁰ kao i na druge načine poznate fotografskom svijetu.

Snaga privlačnosti

Današnji čovjek je izložen raznim slikama u novinama, knjigama, reklamama, na plakatima, televiziji, u kinofilmovima, na internetu, mobitelu, fotografijama i dr. tako da rijetko što može izazvati, privući pažnju, provocirati, šokirati,¹¹ pogotovo današnju djecu i mlade. Fotografiju se gleda očima, no nju se zahvaća čitavim bićem koje treba biti sposobno primiti skrivene vibracije koje ona otkriva kao neko iskustvo, kulturu i osobni interes.¹² Za fotogovor važne su simboličke fotografije koje bi trebale pomoći izraziti ono što se nosi u sebi. Potreban je zaista jak motiv da nešto odvuče pažnju, nešto ne tako obično. Fotografija treba imati ono nešto što je drugačije, poznato, a opet novo. Ona treba izazvati osjećaje. Da bi, dakle, fotografija bila dobra ona mora izazvati vizualnu pažnju da bi prenijela poruku koju želi predati.

Umijeće će biti i izazov vjeroučitelju da zainteresira i potakne mladog čovjeka da razmišlja i o običnome, da mu to postane zanimljivo, da tu pronade nove

⁷ *Kadar*, (19.12.2005) <http://www.fot-o-grafti.hr/search/node/kadar> (14.02.2013).

⁸ Usp. M. RAY, *La fotografia*, 31.

⁹ Usp. A. FEININGER, *La nuova tecnica della fotografia*, Milano, Garzanti, 1984, 18.

¹⁰ Usp. G. DI LIBERO, *Il linguaggio della immagine. Dalla fotografia al racconto fotografico*, Leumann (TO), LDC, 1981, 16, 68.

¹¹ Usp. M. RAY, *La fotografia*, 176.

¹² Usp. A. SCHWARZ, *La fotografia tra comunicazione e mistificazione*, Priuli, Verlucca, 1980, 79.

prostore i otkrića jer život se uglavnom sastoji od malih i običnih svakodnevnih sitnica i situacija.

U radu s *fotogovorom* važno je da su fotografije većeg formata da bi bile vidljive svakom članu grupe.¹³

Izbor fotografija za fotogovor

Fotogovor koji se koristi u katehetskom i vjeronaučnom radu obično se služi crno-bijelom fotografijom jer je ona apstraktna za razliku od fotografije u boji koja je više realna. Crno-bijela fotografija u istom trenutku može govoriti o prošlosti kao i o sadašnjosti. Ako je dobra i zadovoljava sve kriterije fotografije, postaje simbolična fotografija. Fotografija u boji imitira, ali ne simbolizira neke karakteristike subjekta, zato crno-bijela fotografija u sebi ima puno slobodniji prijevod realnosti u figurativnom obliku.¹⁴

Govor fotografije

Nekako se podrazumijeva da bi danas svatko trebao razumjeti govor fotografije, jer je njena upotreba vrlo rasprostranjena u našem zapadnom društvu. Govori se čak da je završeno razdoblje riječi, a otvorilo se razdoblje slike. Franco Lever kaže da je »naše društvo, društvo slike«.¹⁵ Može se reći da je upotreba fotografije kao odgojnog sredstva učinkovit i zahvalan put. Pomoću nje lakše se razumije intelektualna poruka ili neki nauk, jer ima svojstvo privlačnosti i sugestivnosti.¹⁶

Obilježja komunikacije

Ako je u čovjekovoj naravi potreba komuniciranja s drugima, to znači da je komunikacija bitna dimenzija ljudskog bitka.¹⁷ Riječ komunikacija dolazi od latinskog *commune facere*, tj. *zajedništvo, davati, a ne gubiti, imati u dvije ili više osoba nešto zajedničko u istom trenutku*.¹⁸ Kako se odvija i izgleda proces komunikacije opisao je Franco Lever:

¹³ Potrebno je da su fotografije većeg formata da bi i u većim grupama bile vidljive svakom članu grupe. To se posebno odnosi na razredne odjele koje imaju više učenika i veći prostor.

¹⁴ Usp. A. FEININGER, *Il libro della fotografia a colori*, Milano, Garzanti, 1976, 11.

¹⁵ F. LEVER, *Immagine fotografica come comunicazione. Studio preliminare alla realizzazione di uno strumento didattico di introduzione alla semiotica dell'immagine e alle scienze della comunicazione. Izvadak iz doktorske dizertacije*, Rim, UPS, 1978, 6.

¹⁶ Usp. P. BABIN, Audiovisivo, u: J. GEVAERT (ur.) *Dizionario di catechetica*, Leumann (TO), LDC, 1986, 58-59.

¹⁷ Usp. F. LEVER, Komunikacija, u: M. PRANJIĆ (ur.), *Religijsko-pedagoško-katehetski leksikon*, Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1991, 373.

¹⁸ Usp. G. DI LIBERO, *Il linguaggio*, 39.

»U svakom činu komunikacije može se izdvojiti subjekt (pošiljatelj), koji, u namjeri da priopći svoju ideju, emotivno stanje... (poruka), izabire i organizira znakove (kodifikacija) za koje drži da su prepoznatljivi i korisni za subjekta naslovnika (primatelj) u njegovu radu izgradnje, pronalaženja poruke (dekodifikacija). Pošiljatelj i primatelj imaju kao jedino mjesto susreta znakove koji su poslani i primljeni. (...) Je li primatelj razumio poruku i kako ju je razumio saznajemo putem povratne informacije (*feed-back*).«¹⁹

Fotografija kao sredstvo komunikacije

Pored tolikih načina komunikacije, čovjek se danas puno koristi govorom slike putem koje izriče svoje osjećaje, svoje misli i ideje. Jedna od tih slika je fotografija. Ona je sredstvo komunikacije ukoliko posreduje poruku fotografa. Međutim, to nije tako jednostavno jer poruka ne ovisi samo o onome što je htio poručiti autor, nego i o nizu drugih čimbenika.²⁰

Komunikacija između fotografije i onoga tko je gleda nije kao komunikacija između dviju osoba. Tu nema direktne interakcije.²¹ Svaka fotografija je svojevrstan govor, kodirana komunikacija, razumljiva unutar kulture u kojoj se koristi. Dok ju se gleda, otvara se mogućnost za interdisciplinarnu refleksiju ljudske povijesti i otkriće duboke veze koja postoji u svim aktivnostima u kojima čovjek iskazuje samog sebe.²² Premda je fotografija izričito vizualni predmet promatranja, ipak ona, odnosno njezin sadržaj, ne biva doživljen samo kroz iskustvo gledanoga, nego izaziva, tj. provocira i druge razine ljudskoga zapažanja.²³ Fotografija ne mora nužno precizno komunicirati svoj sadržaj. Ona daje uvijek dvostruku ili višestruku poruku.²⁴ Ako nekoj fotografiji pridružimo drugu, po izboru ili slučajno, otkrivamo da one mogu zajedno imati neku novu jedinstvenu poruku koju ni jedna od njih izdvojeno nije imala u sebi. Kad gledamo fotografiju najprije gledamo što ona prikazuje, a nakon toga se pitamo kako je to prikazano. U trećem koraku dolazi pitanje gdje je fotografija snimljena, a na kraju se pitamo: zašto? Što ona u nama pobuđuje, što nam doziva u pamet, na što nas ona podsjeća?²⁵

Iako se u dosadašnjem dijelu članka na različite načine govorilo o značenju fotografije, u nastavku članka na poseban će način biti govora o središnjoj temi – *fotogovoru* u katehezi. Zašto? Čini se da čovjek fotografiju, kao i mnoge druge uobičajene stvari s kojima se služi i pored kojih živi, ne shvaća i ne razmišlja o

¹⁹ Usp. F. LEVER, *Komunikacija*, 374.

²⁰ Usp. A. Th. FILIPOVIĆ, Komunikacija u vjeronauku i katehezi, *Kateheza*, 27 (2005) 4, 297-310.

²¹ Usp. F. LEVER, *Imagine fotografica*, 45, 47.

²² Usp. *isto*, 10.

²³ Usp. T. LASCONI, G. QUAGLINI, C. CIBIEN, *L'arte*, 106-107.

²⁴ Usp. O. CALABRESE, *Il linguaggio della comunicazione visiva. La comunicazione orale e scritta*, Firenze, Giunti/Marzocco, 1989, 14-15.

²⁵ Usp. L. TERMINE, *La scrittura fotografica*, Firenze, La nuova Italia, 1987, 9.

njihovu značenju, kako su se uvukle u život, koja im je vrijednost. Ako se neki detalji uoče i upoznaju, lakše će se njima služiti i znat će ih se iskoristiti na najbolji mogući način.

3. Fotogovor u katehezi i vjeronauku

Katehizirati možemo na razne načine: javno, privatno, službeno, spontano, sustavno, neposredno. Forme kateheze ovise o okolnostima, tako da ona može biti: pouka, vježba, razmišljanje o vjeri, dijalog, svjedočanstvo. Ona se događa u raznim konkretnim aktivnostima: formacijskim vjerskim tečajevima, pripravama za sakramente, katekumenatima, radom u grupama, vjeronauku, župnoj katehezi, liturgijskim slavljinama, a ostvaruje se i dramskim izvedbama, radijskim i televizijskim programima, internetskim stranicama... Za takvu katehezu potrebno je poznavati: životnu dob onih koje se želi katehizirati, ambijent u kojem se ona održava, sadržaj kateheze i izvor tog sadržaja, stupanj razvoja i znanja do kojeg su katehizanti došli.²⁶ Sve to pomaže u odabiru sadržaja, ciljeva rada, u ovom slučaju u odabiru fotografija s kojima se želi raditi.

U Prvoj Ivanovoj poslanici (1 Iv 1, 1-3) apostol piše da naviješta ono što je vidio, čuo, razmatrao, dotaknuo svojim rukama. Čovjek naviješta čitavim svojim bićem, svim osjetilima, onim što jest. I tu je razvidno da su osjetila sluha i vida jako važna za međusobnu komunikaciju.

Može se reći da je slika oduvijek bila neizostavan dio kateheze i naviještanja. Toličke umjetničke slike, ikone, freske, mozaici, vitraji i dr. bili su baš u službi kateheze. Slike su pomoć u vjerskom odgoju jer kršćaninu pomažu da prikaže svijet onakvim kakvim ga vidi i osjeća, kako bi započeo svjedočenje u kojem će prenijeti ono što i u što vjeruje.²⁷ Očito je da i današnja kateheza ne odbacuje fotografiju. Štoviše ona je prihvaćena kao dio komunikacije.²⁸ Fotografija koja se metodom fotogovora rabi u katehezi pripada tzv. grupnim medijima zajedno s drugim sredstvima kao što su: pjesma, mimika, ples, dijapozitiv, župski listić, lokalni radio... Njihova karakteristika je u tome što su upućeni manjim skupinama. Dostupni su i upotrebljivi u samostalnom i u grupnom radu. Ova sredstva daju više mogućnosti za dijalog i više mogućnosti za sudjelovanje u njima, otvaraju nova pitanja onima koji ih koriste u pedagoškom radu i katehezi.²⁹

²⁶ Usp. E. ALBERICH, *Natura e compiti di una catechesi moderna*, Leumann (TO), LDC, 1970, 107-108; usp. E. ALBERICH, *Kateheza danas*, Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 2002, 311.

²⁷ Usp. P. BROOKS, *La comunicazione della fede nell'era dei media elettronici*, Leumann (TO), LDC, 1987, 75-76.

²⁸ Usp. R. VIOLA, *La foto en catequesis. Orientaciones pedagógicas para el uso de la foto en catequesis de adultos y adolescentes*, Buenos Aires, 4. ed. Búsqueda, 1994, 5.

²⁹ Usp. D. ZAGARA, I »mezzi minori« per una catechesi di partecipazione e liberazione, *Via Verità e Vita*, 23 (1974)4, 68-69; usp. F. LEVER, Group-media, u: J. GEVAERT (ur.), *Dizionario*, 317; usp. F. LEVER, Grupni mediji, u: M. PRANJIĆ (ur.), *Religijsko-pedagoško-katehetski leksi-*

Kod fotogovora pažljivo su elaborirani kriteriji i tematike za izbor fotografija s ciljevima i stanovitom metodom. Oslanjajući se na temeljne zakone katehetske metodike – vjernost Bogu i čovjeku, ovo sredstvo doprinosi izgradnji osobe u procesu socijalizacije i sudjelovanja u grupi, nudeći mogućnost za autentičnu komunikaciju.³⁰ Fotografija nastoji prenijeti konkretnu religioznu misao. To čini izravno, budeći misao, fantaziju, zadovoljavajući kriterij lijepoga, estetskog, budeći na taj način i osjećaje.³¹ Tako se uglavnom na tim fotografijama mogu vidjeti:

- razne situacije: socijalne, obiteljske i vjerske;
- razne geste i ljudski izražaji: lice, ruka, cijelo ljudsko tijelo;
- krajolici, sakralni prostori: priroda, crkve, svetišta, gradovi;
- razne ljudske aktivnosti: posao, zabava, tekovine društva, otkrića, tehnička dostignuća.³²

Ove fotografije ne možemo nazvati »religioznima« niti samo »ljudskim« jer nam otvaraju nove mnogo dublje dimenzije, s onu stranu materijalne i vidljive stvarnosti.³³ Ove slike su kao prozori koji otvaraju pogled prema životu izvan kao i prema životu unutar čovjeka.³⁴ One zahvaćaju osjećaje sjedinjene s mislima, poziv srca i čula, ali su u isto vrijeme i dvosmislene jer daju prostora raznim interpretacijama i što su više takve, više su simboličke. Upravo ove zadnje, koje potiču misli, najteže su za objašnjenje jer su simbolički jako bogate.³⁵ Treba, dakle, nastojati odgajati tu sposobnost i raspoloživost promatranja fotografije, meditiranja, sve dok čovjek – koji danas obično gleda sve na brzinu – bez ulaska u neku dubinu, nije upao u neku još više zabrinjavajuću površnost.³⁶ Ovaj tip fotografija je prikladan za antropološku katehezu, nasuprot onoj doktrinarnoj. Antropološka kateheza više nudi negoli nameće neku ideju.³⁷

Fotografija koja prikazuje neku stvarnost potvrđuje veliku čovjekovu potrebu za konkretnim, vidljivim, kako bi se osjetio upletenim u tu stvarnost. Ukoliko se kateheza želi približiti čovjeku, upoznati ga što bolje i pomoći mu, ne može odbiti ovu potrebu čovjekove biti. Može se reći da su neka mjesta posebno bogata fotografijama. To su: pastoralne i vjeronaučne dvorane, hodnici škola i pastoralnih centara, ulazna vrata i predvorja crkve... Sve to na neki način želi biti sredstvo komuniciranja neke poruke i daje poticaj za postavljanje

kon, Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1991, 215-216.

³⁰ Usp. D. ZAGARA, *I »mezzi minori«*, 73.

³¹ Usp. A. BOMBARDIERI, *L'immagine nella catechesi e nell'insegnamento della Religione, Catechesi*, 53 (1984) 11, 17.

³² Usp. R. VIOLA, *La foto en catequisis*, 10.

³³ Usp. P. MAYMI, *Metodologia y técnicas de fotopalabra, Sinite*, 21 (1980) 63, 75.

³⁴ J. J. HUBER, J. M. HANIMANN, *Schweigen, Staunen, Ermutigen. Symbolbilder Fenster zur Wirklichkeit*, Zürich – Köln, Benziger Verlag, 1984, 7.

³⁵ Usp. P. BABIN, *Laudiovisivo e la fede*, Leumann (TO), LDC, 1972, 115, 123.

³⁶ Usp. J. J. HUBER, J. M. HANIMANN, *Schweigen*, 8.

³⁷ Usp. P. MAYMI, *Metodologia y técnicas*, 76.

pitanja i nuka na osobno razmišljanje.³⁸ To bi bila upotreba fotografija u širem smislu. Postoje, s druge strane, sabrane fotografije ili izdane kolekcije fotografija ili privatne kolekcije kojima još pridružujemo katekizme i školske vjeronaučne udžbenike u kojima ima puno fotografija. Rad s takvim kolekcijama u katehezi nazivamo *fotogovor*, riječ koja ima višestruko značenje.

3.1. *Fotogovor*

Fotogovor u katehezi nije samo jednostavno »govor fotografije« nego govor koji izaziva asocijacije na životne situacije u grupi, obično u grupama mladih, upotrijebljen s namjerom da pobudi stav prema nekoj stvarnosti, problemu, posebno onom religiozne naravi.³⁹ Zato u obzir ne mogu doći bilo kakve fotografije. One koje bi ušle u izbor, koje su prikladne, svrstane su u nekoliko kategorija.

Simboličke. Ove fotografije dozivaju ili prikazuju neku vrijednost ili je umotavaju u estetski okvir. Simbolika je ovdje, na kraju krajeva, najčešće zov pozitivnog, pozitivnih vrijednosti, iako mogu biti uključene i drugačije nijanse.⁴⁰ One pobuđuju našu pažnju jer imaju moć da nas zainteresiraju i pomognu nam izraziti naše osjećaje.⁴¹

Fotokronika. Riječ je o upotrebi fotografije u vidu prikazivanja, stvarnosti, činjenica, događaja kao što su: slavlja, obljetnice, radovi, natjecanja, vrline, ratovi, revolucije, luksuz, siromaštvo. To su fotografski zapisi, čiste i jednostavne radnje, gdje je vrijednost fotografije u tome što je poput dokumenta. Oni predaju stvarnost i ističu da je to stvarnost, a ne fikcija.

Fotoproblem. Cilj ovih fotografija je naglašavanje problematičnih točaka neke stvarnosti. One minimalno govore o stvarnosti, a naglasak im je ukazivanje na neki problem. Tražeći problematične strane stvarnosti, bude pitanja, raspravu i istraživanja.

Fotomodel. U ovom slučaju fotografija predstavlja idealnu reakciju na stvarnost, na probleme i ljudske vrijednosti. To su fotografije koje ukazuju na vidljivo, primjerno, pozitivan način djelovanja, upućuju na to kako postaviti lice, kakav pokret zauzeti.

Fotoprojekcija. Pod ovim nazivom podrazumijevamo one fotografije koje pomažu u samoanalizi. One prodiru duboko u stanje osobnosti, pokretima još nedefiniranima, ali stvarnima. Žele spriječiti stav: »Mene se to ne tiče«, jer fotografija dokumentira nutarnju prisutnost neke reakcije, pokreta i osjećaja.⁴²

³⁸ Usp. B. BARTOLINI, P. DAMU, Montaggi catechistici, *Catechesi*, 48 (1979) 15, 74.

³⁹ Usp. Fotolinguaggio, *Via Verità e Vita*, 21 (1972) 38, 131.

⁴⁰ Usp. G. NEGRI, Fotolinguaggio. I rotocalchi nella catechesi, *Catechesi*, 37 (1968) 8-9, 11.

⁴¹ Usp. R. VIOLA, *La foto en catequisis*, 9.

⁴² Usp. G. NEGRI, *Fotolinguaggio: i rotocalchi*, 12.

Navedenim kategorijama, za koje ima nešto drugačije nazive,⁴³ Marko Pranjić pridodaje »*ilustrativno-zabavnu fotografiju* čija je dužnost stvarati ugodaj, opuštenost u nastavi kada je to potrebno, odnosno 'uljepšati' verbalno izlaganje kada je ono suhoparno i manje motivirajuće«.⁴⁴

U *fotogovor* pripada i niz od 320 fotografija otisnutih u crno-bijeloj tehnici (5 kolekcija po 64 fotografije)⁴⁵ i *Fotogovor* (50 fotografija za rad u župnoj katehezi i školskom vjeronauku uz 7 predloženih metoda korištenja).⁴⁶ Ovi materijali su ponudeni vjeroučiteljima i pastoralnim djelatnicima i suradnicima kao sredstvo za rad u grupama. *Fotogovor* nije samo sredstvo za rad nego i posebna metoda rada s fotografijama. Nije dovoljno pokazati fotografiju u grupi nego i znati kako je predstaviti i što s njome postići. Kako je do toga došlo, kome je došla ideja da na taj način rabi fotografiju i tako evangelizira i katehizira?

3.2. Povijest fotogovora u katehizaciji

Sve je počelo 60-tih godina kada je skupina animatora započela rad s fotografijama u raznim grupama, posebno s mladima. Bilo je to u Lyonu u Francuskoj, Pierre Babin i suradnici zajedno s katehetskom protestantskom grupom iz Ženeve.⁴⁷ Njima je cilj bio pronaći sredstvo govora koje će biti možda malo bliže svakodnevnom životu i konkretnom iskustvu članova grupe. Povrh svega su željeli da sudionici urone, što je više moguće, u problematiku o kojoj je riječ. Otkriće dijaloga s fotografijama jasno se pokazalo plodonosnim jer nije udaljavalo od stvarnosti života nego je favoriziralo promišljanje o njemu. *Fotogovor* je tako postao originalno i plodonosno sredstvo za izražaj i komunikaciju.⁴⁸ Prva kolekcija fotografija izdana je u Francuskoj 1968. godine.⁴⁹ U početku je *fotogovor* eksperimentiran u katehezi, a kasnije se to iskustvo proširilo i na druga područja, poglavito na školski vjeronauk.⁵⁰

Fotografije koje su izabrane u kolekciji *Fotogovor* Pierrea Babina i suradnika, najprije su bile provjerene u radu s oko 250 djevojaka i mladića od 14 do 18

⁴³ Marko Pranjić u svojoj knjizi *Metodika vjeronaučne nastave*, Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1997, 303-304, donosi kategorije fotografija s nešto drugačijim nazivima: dokumentarna fotografija, antropološka fotografija, fotografija motiva, umjetnička fotografija, fotomontaža i kolaž.

⁴⁴ M. PRANJIĆ, *Metodika...*, 304.

⁴⁵ Usp. P. BABIN, A. BAPTISTE, C. BELISLE, *Fotolinguaggio per affrontare i problemi*, Torino, LDC, 1970.

⁴⁶ Usp. R. LIBRIĆ, M. RAŠPOLIĆ, R. RAZUM, *Fotogovor*, Samobor, Katehetski ured Požeške biskupije, Povjerenstvo za pastoral mladih Požeške biskupije, Ekosspiritus, 2004.

⁴⁷ Usp. G. NEGRI, *Fotolinguaggio...*, 4.

⁴⁸ Usp. A. BAPTISTE, C. BELISLE, *Fotometodi. L'uso della foto stampata nel lavoro di gruppo*, Leumann (TO), LDC, 1981, 8.

⁴⁹ Nakon toga su preuzete i objavljene u drugim zemljama (u Italiji kod LDC-a, a kod nas u Hrvatskoj kod Kršćanske sadašnjosti).

⁵⁰ Usp. A. BAPTISTE, C. BELISLE, *Fotometodi*, 8.

godina. Od mnogih fotografija autori su zadržali fotografije koje su u mladima izazvale reakcije religioznog i etičkog karaktera. Njihov je odabir uslijedio upravo zbog pozitivnog sadržaja prema religioznoj i duhovnoj problematici, bez obzira što fotografije prikazuju svakodnevne situacije modernog čovjeka.⁵¹

Ovaj metodološki priručnik prije svega poziva na otkrivanje mogućnosti novog govora, ilustriranog, i preporučuje njegovo otkrivanje u radu s grupama.⁵²

3.3 Karakteristike fotogovora

Fotogovor budi u čovjeku posebne doživljaje i osjećaje. Nadahnjuje ga i doživljava mu u pamet mnoge stvari i događaje te otkriva nove slike u njemu. Obraća mu pažnju na nešto novo što ga navodi na komunikaciju s drugima.

Evo najvažnijih karakteristika ovog sredstva.

U radu s grupom

Fotogovor pomaže onim sudionicima koji inače imaju problem slobodnog izražavanja u grupi. Govor im je olakšan jer imaju konkretnu stvar u ruci – fotografiju – pomoću koje lakše izražavaju svoju misao i lakše se uključuju u dijalog. Svatko u grupi je pozvan na sudjelovanje, nikoga se ne ignorira ili ostavlja po strani. Svakome je upućen poziv da postane više svjestan sebe, onog što ga zanima, impresionira i potiče dok promatra izabranu fotografiju. Obraća pažnju na ono što fotografija izaziva u njemu, njegovoj osobnosti, dubini duše te kako proširuje njegove horizonte znanja i doživljavanja. Fotografija ga dakle potiče da upozna bolje i sam sebe te da to podjeli s ostalima u grupi.⁵³

Nov način gledanja i čitanja fotografije

Fotogovor omogućuje gledanje fotografije na nov način. Fotografija se ne gleda na brzinu, letimično, nego polako. Ona tako proizvodi spontanu, senzibiliziranu, osobnu i zajedničku reakciju.⁵⁴ U slučaju *fotogovora*, fotografiju se ne opisuje nego se o njoj priča pitajući se što ona poručuje. Tako pojedinac više otkriva sebe i druge.⁵⁵

Simboličan govor

U *fotogovoru* se događa kontrast u psihološkom smislu koji potvrđuje da su osjećaji i mašta, nedorečeni infantilni načini spoznaje, saznanja.⁵⁶ Ono što se

⁵¹ Usp. P. BABIN i sur., *Fotogovor*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1975, 11.

⁵² Usp. A. BAPTISTE, C. BELISLE, *Fotometodi...*, 8

⁵³ Usp. *isto*, 6.

⁵⁴ Usp. *isto*, 10.

⁵⁵ Usp. A. BOMBARDIERI, Dall'immagine alla parola, *Dossier Catechista*, 6 (1989) 6, 26.

⁵⁶ Usp. A. BAPTISTE, C. BELISLE, *Fotometodi...*, 11.

mašta bogatije je u odnosu na običnu razumski definiranu misao. Ta fantastična radnja u čovjeku iskazuje se kao univerzalan čin, ne samo po svojoj rasprostranjenosti u cijelom ljudskom rodu, nego i po svom poimanju, razumijevanju. Ona je u temelju svih procesa svijesti.⁵⁷ Zato katehezu zanima simbolički sadržaj fotografije i ono što ona izaziva dok potiče i rađa maštu koja dovodi do otkrića novih stvarnosti.⁵⁸

Kreativna, konkretna i osobna komunikacija

Prednost koju ima *fotogovor* je u tome što pruža mogućnost da se fotografiju promatra neograničeno, koliko je potrebno, budući da je otisnuta na papiru. Tako nema straha da će nestati ispred očiju promatrača i da će netko drugi odrediti koliko će trajati njegov pogled na nju. Osim toga, više osoba je može odjednom promatrati bez prekidanja. Može se i samostalno odabrati po volji i više fotografija i povezat ih u cjelinu, u jednu priču. Te mogućnosti potiču kreativnost, aktivnost, izražaj i komunikaciju. One usmjeravaju i na društvene problematike koje se prožimaju i produbljuju u svjetlu vjere. Na taj se način bolje može aktualizirati i biblijska poruka.⁵⁹

3.4. Kako se služiti fotogovorom u radu s grupom?

Na satu vjeronauka, *fotogovor* može poslužiti na početku u uvodnom dijelu kao molitveni početak ili za motivaciju, u središnjem dijelu kao dio glavne teme ili interpretacije u užem smislu, te na kraju kao sinteza ili aktualizacija. Aktivnosti *fotogovora* se mijenjaju ovisno o sadržajima raznih etapa u hodu grupe.

Ovdje će se razmotriti četiri etape rada s *fotogovorom* u grupi.

Prva se odnosi na voditelja, najčešće vjeroučitelja, koji mora znati objasniti sudionicima metodu rada, zadatak ili problem koji moraju razraditi uz pomoć fotografija. Sudionici trebaju točno znati put kojim će se kretati, kada uzimati fotografije razmišljajući pri tom na zadani zadatak. On određuje vrijeme za pojedine etape susreta. Svjestan je da je autor i suradnik na ovim susretima, omogućuje svima da se izraze, da budu aktivni, ulazi u mentalitet svakog pojedinca, poznaje ga i prihvaća njegove posebnosti, njegovu dob i okolinu, njegov karakter, interese, intelektualne sposobnosti, kulturnu i vjerničku zrelost.⁶⁰ Voditelj zna da *fotogovorom* ne prenosi unaprijed određenu postavku, nego favorizira raznovrsne odnose sa stvarnošću i s drugima. Važno je da on shvaća što se događa u grupi i da ima kontrolu ukoliko bi se izašlo iz zadanih okvira.⁶¹

⁵⁷ Usp. G. DURAND, *Les structures antropologiques de l'imaginaire*, Paris, Bordas, 1969, 461.

⁵⁸ Usp. A. BAPTISTE, C. BELISLE, *Fotometodi...*, 11.

⁵⁹ Usp. *isto*, 3.

⁶⁰ Usp. *isto*, 14-15.

⁶¹ Usp. *isto*, 16.

Voditelj zatim treba dobro rasporediti fotografije, prije susreta – ili kada je tako predvidio tijekom susreta – po stolu ili podu tako da sudionici mogu nesmetano obilaziti oko fotografija koje im moraju biti dostupne i vidljive.⁶² Potrebno je obratiti pažnju ne samo na fotografije nego i na čitav ambijent te voditi računa o tome kako smjestiti sudionike i voditelja da ne bi bilo gurkavanja. Svatko mora imati svoj prostor. Poželjno je da voditelj bude u krugu sa sudionicima,⁶³ da ih potiče i usmjerava vodeći računa da ih pritom ne ometa. Promatrajući tako fotografije, sudionici izabiru onu ili one fotografije koje najbolje odgovaraju njihovom traženju, kojima će se najbolje izraziti. Sve se treba odvijati u tišini i sabranosti u trajanju od nekoliko minuta. U pozadini može svirati tiha glazba. Nitko ni s kim ne razgovara niti komentira fotografije. To su trenuci razmišljanja i koncentracije u kojem je svatko usmjeren na sebe i u kojem se priprema za trenutak kada će ostalima pokazati svoj izbor fotografija i iznijeti svoje promišljanje.⁶⁴

Kada su sudionici izabrali fotografiju, sjedaju u krug. Voditelj pita svakog pojedinca da pokaže izabrane fotografije, zašto je baš te izabrao te što želi njima izraziti. Nikad ne sugerira što bi tko mogao reći, već pomaže da se svatko što osobnije izrazi. Važno je da voditelj razumije i tišinu i geste u načinu izražavanja da vjeroučenik osjeti da ga barem on prihvaća i razumije. Da bi pomogao onome tko se loše izražava, voditelj može postaviti pitanja kako bi se lakše razumjelo ono što je sudionik htio reći, a može to dopustiti i ostalima.⁶⁵ Na taj će se način svatko osjetiti prihvaćen i uvažan.

Može se raditi i u više manjih grupica. Izvještaji pojedinih grupa na kraju su sažeti i ne uključuju nužno sve fotografije s kojima se radilo. Ističe se ono najvažnije i ono što sažima sav njihov rad.⁶⁶ Može se raditi i s manjim brojem fotografija koje će ići od ruku do ruku ili će biti obješene na zid ili na kartonima ili će ih se promatrati u vjeronaučnim udžbenicima i katekizmima u kojima su upravo iz tog razloga postavljene.⁶⁷

Sve ovo samo je dio onoga što se radi *fotogovorom*, možda ono što se u dosadašnjem iskustvu rada pokazalo najbitnijim. Ovome bi trebalo dodati i ono što bi se trebalo izbjegavati u radu s *fotogovorom*. Tako se ne bi smjelo:

- fotografije uzimati brzopleto, tobože bit će nešto novo i zanimljivo, a zapravo se voditelj nije pripremio za susret. U tom slučaju neuspjeh susreta je zasigurno zagarantiran;⁶⁸

⁶² Usp. A. BOMBARDIERI, M.T. CLAPIS, Iniziazione dei catechisti all'uso dell'immagine, *Catechesi*, 62 (1993) 4, 7; usp. A. BAPTISTE, C. BELISLE, *Fotometodi...*, 14.

⁶³ Usp. G. DE ROMA, *Catechesi e linguaggi. Il linguaggio verbale, grafico, fotografico e gestuale nella catechesi scolastica e parrocchiale ai preadolescenti*, Torino, Gribaudi, 1980, 35-36.

⁶⁴ Usp. A. BAPTISTE, C. BELISLE, *Fotometodi...*, 14.

⁶⁵ *Isto*, 14.

⁶⁶ *Isto*, 15.

⁶⁷ Usp. P. BABIN, *Fotogovor...*, 16.

⁶⁸ Usp. G. DE ROMA, *Catechesi e linguaggi...*, 13

- isto tako, ako se u susretu ne spominju vjerski sadržaji nego samo općeljudski, postoji opasnost da ova metoda bude još jedno razočaranje;⁶⁹
- pogrešno je i to da se fotografiji odmah pripiše ono što ona obično ne predlaže. Npr. ako ona prikazuje neki pejzaž pun svjetla, neka ne bude odmah definirana: »Ovo je milost«. Fotografija treba izazvati dijalog, a ne tražiti da ju se odmah tako brzo iskoristi i ostavi po strani. No to ne znači da se na kraju ne može doći i do takvih definicija;⁷⁰
- ako se neku fotografiju na susretu daje upravo zbog toga što izaziva, privlači ili ima jak emotivan naboj, pogrešno je objašnjavati ono što ona prikazuje jer svatko ima oči da vidi. Bitno je reći na što nas ona potiče. O čemu razmišljamo dok je gledamo ili kako zadanu temu, razgovor, povezujemo s tom fotografijom;
- ne preporuča se da fotografija prikazuje poznati okoliš ili ljude koje bi grupa prepoznala. Ako se nešto ili nekoga na fotografiji prepozna onda to odvlači pažnju i fotografija gubi na svojoj simbolici, na moći evociranja, a može prouzročiti i suprotnu reakciju, npr. smijeh;
- fotografija mora biti na kvalitetnom papiru i dovoljno velika da bi je svi vidjeli, pogotovo ako se radi s većim grupama.⁷¹

3.6. Metode rada

Mogućnosti rada s *fotogovorom* su mnoge. Vrijedi pogledati na koji način predstavljaju neke metode P. Babin i suradnici u knjižici *Fotogovor*.⁷² Tu je dan općenitiji pristup metodama rada s *fotogovorom*, tako da se na tim principima može raditi više tema. Isto tako koncipirano je i naše izvorno hrvatsko izdanje u nakladi Katehetskog ureda Požeške biskupije i Povjerenstva za pastoral mladih Požeške biskupije. U njemu je predloženo sedam metoda. U svakoj su određeni ciljevi, metode, opis rada, kako nastaviti rad te napomene.⁷³

Metode su navedene pod nazivima:

Predstaviti se u grupi putem odabira jedne fotografije

Pisanje biografije nepoznatog čovjeka

Uvođenje u temu: pisanje naslova fotografija

Upoznavanje drugoga na temelju izabrane fotografije

Izrada fotosinteze

Slikovni dijalog

Riječ – izazov.

⁶⁹ Usp. P. BABIN, *L'audiovisivo e la fede*, Leumann (TO), LDC, 1972, 204.

⁷⁰ Usp. R. VIOLA, *La foto en catechesis...*, 11.

⁷¹ Usp. *isto*, 11-12.

⁷² Uz hrvatsko izdanje zbirke fotogovora koje je izdala Kršćanska sadašnjost izdana je knjižica koju su napisali P. BABIN i sur., *Fotogovor*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1975.

⁷³ Usp. R. LIBRIĆ, M. RAŠPOLIĆ, R. RAZUM, *Fotogovor...*, 16-29.

U priručniku su razrađene i kateheze za 5., 6. i 7. razred osnovne škole, 1. i 2. razred srednje škole te jedan sat župne kateheze s mladima. Svaka priprema sadrži: dob, temu, ciljeve, materijale, tijek susreta, uvodni, središnji i zaključni dio.⁷⁴

3.7. Kome je namijenjen fotogovor?

Ekipa Pierrea Babina i suradnika koja je među prvima radila s mladima od 14 do 18 godina zaključila je da problem rada s *fotogovorom* nije u godinama, nego u zrelosti grupe. Ne možemo reći da su ova metoda i ove fotografije prikladne za taj i taj stupanj zrelosti neke grupe. Neke se fotografije ne odabiru ako se dovoljno nije upoznala grupa. Npr. u grupi mladih koju čine još nedovoljno zreli članovi ne bi bilo dobro izabrati fotografiju koja prikazuje zagrljeni par muškarca i žene jer bi to moglo izazvati smijuljenje adolescenata. Tako se može reći da i neke metode traže zrelost, vjersko iskustvo i svjedočanstvo. Iz toga proizlazi da treba voditi računa o stupnju razvoja do kojeg su sudionici došli u svom afektivnom i religioznom životu.⁷⁵ Kad se govori o radu *fotogovorom* uglavnom se misli na mlade. Može li se njime raditi i sa sudionicima drugih životnih doba? Pokušat će se dati odgovor. Uzet će se u obzir sve životne dobi podijeljene u četiri razdoblja: dječju, mladenačku, odraslu i staračku te ponuditi barem neki razlog da bi se obrazložile mogućnosti rada *fotogovorom*.

3.7.1. Djeca

Ima onih koji su iskusili rad s fotografijama izabranim i prikladnim za djecu osnovne škole,⁷⁶ kao i za onu u dječjim vrtićima.⁷⁷

I djecu je važno naučiti »gledati« kako bi im pomogli odrastati. Pravo gledanje brani ih od površnosti i dosade. Učiti ih gledati, promatrati, važna je odgojna zadaća, pogotovo u ovom našem vremenu u kojem brzopletost misli leti sad na jednu sad na drugu stranu odvratajući pažnju i gledanje u srž stvari. Djeci treba pomoći da postanu sposobna stati i gledati, opažati, čuditi se, diviti se i razmišljati. I ona su sposobna putem fotografije za otvaranje duhovnoj dimenziji i kršćanskim stavovima.⁷⁸

Drugi razlog zašto se služiti *fotogovorom* u radu s djecom je i taj što je djetetu lakše analizirati fiksnu sliku nego onu u pokretu.⁷⁹ Čitanje fotografije za njih je mogućnost sjećanja i:

⁷⁴ Usp. isto.

⁷⁵ Usp. P. BABIN, *Fotogovor...*, 14.

⁷⁶ Usp. A. BAPTISTE, C. BELISLE, *Fotometodi...*, 28.

⁷⁷ Usp. W. LONGADT, *Mit offenen Augen. Fotomappen zur religiösen Erziehung in Kindergärten und Grundschulen*, 4, Freiburg im Breisgau, Cristophours Verlag, 197.

⁷⁸ Usp. isto.

⁷⁹ Usp. N. TADDEI, *Scuola 2000. Insegnare con l'immagine*, Bocca di Magra, EDAV, 1992, 59.

- razmišljanja o mnogim aspektima obiteljskog života (kao brat i sin, kao sestra i kći);⁸⁰
- priznanja ljubavi dobivene od roditelja, za žrtvu koju su roditelji za njih učinili još prije nego su oni to razumjeli i sjećali se;
- radosti druženja s roditeljima (obostrana ljubav);
- imitiranja tate i mame (postati kao oni);
- prijateljstva, otkrivanja svijeta, odnosa s braćom i prijateljima;
- suosjećanja s drugim (interes prema najmanjima);
- primjera dvanaestogodišnjeg Isusa (znati slušati Božji glas i biti poslušan roditeljima, biti u isto vrijeme i slobodni i podređeni).⁸¹

Dijete je bogato živom maštom i nije sposobno logično apstraktno misliti. Ono postupno postiže sposobnost rasuđivanja jer je još dugo vezano uz slike i konkretno iskustvo. Sposobno je duboko asimilirati vrijednosti kad ono samo radi i nešto izriče. Kateheza s djecom se jako veže uz aktivnost i afektivnost, a izbjegava verbalizam.⁸²

3.7.2. *Mladi*

Kad se kaže mladi, misli se na predadolescente, adolescente i mlade. Spomenute kolekcije fotografija, pod nazivom *fotogovor* u ovom članku, rađene su uglavnom za ovu životnu dob. Taj *fotogovor* pomaže u lakšem izražavanju kako bi ono bilo konkretno u susretima-dijalogu te da se izbjegnju apstraktne diskusije.⁸³ Treba naglasiti da mladi rado govore o temama koje dobro poznaju, koje su im na srcu. Ponekad katehete i vjeroučitelji griješe kada ih prebrzo prekidaju u elementima koji su im najprirodniji. Riječ je o svakodnevnom životu, konkretnoj stvarnosti, nečem vidljivom i iskustvenom. S mladima se mora naveliko ulaziti u konkretno sazrijevanje. Svi elementi kršćanskog misterija trebaju biti prisutni u njihovu okviru vidljivog i osjetljivog.⁸⁴ Gledajući pod tim aspektom ovo tako jednostavno sredstvo – fotografija – od velike je pomoći za rad u katehezi s mladima. Pomoću njih mladi mogu bolje razumjeti i dublje prodrijeti u segmente neke poruke i bolje se izraziti sebi samima i drugima. *Fotogovor* im omogućava oblikovati jasniji nutarnji odgovor riječi Božjoj.⁸⁵

Pitajući se o stvarnosti koja ih okružuje, mladi postaju gorljiviji, više prodiru u nju, više se upuštaju u razgovor i konačno dolaze do toga da o vjerskim temama razgovaraju otvoreno, s dubokim i bogatim opažanjima, često osobno,

⁸⁰ Usp. B. BARTOLINI, P. DAMU, Montaggi catechistici/2, *Catechesi*, 48 (1979) 17, 81.

⁸¹ Usp. *isto*.

⁸² Usp. J. COLOMB, *Al servizio della fede*, sv. II, Leumann (TO), LDC, 1969, 262-263, 267-271.

⁸³ Usp. A. BAPTISTE, C. BELISLE, *Fotometodi...*, 28.

⁸⁴ Usp. U. GIANETTO, Cartelloni, foto, immagini e logica concreta, *Catechesi*, 39 (1970) 8, 20.

⁸⁵ Usp. N. SUFFI, P. DAMU, U. GIANETTO, *Catechesi ai preadolescenti*, Leumann (TO), LDC, 1971, 51.

domišljato i neočekivano.⁸⁶ Gotovo sve rečeno i proučavano o temi *Fotogovor* u ovom članku odnosilo se uglavnom na ovu dob.

3.7.3. Odrasli

U radu s odraslima *fotogovor* ima za cilj postići njihovo što uspješnije osobno sudjelovanje na nekom susretu te stvoriti što bolje odnose između onoga što oni žive i rade te onoga što teoretski znaju.⁸⁷

Odrastao čovjek ima izgrađeno vlastito mišljenje, ideje, duboke stavove, predrasude vezane uz iskustvo, specifično okruženje i poznanstva, a da nije toga nužno svjestan. Ali da bi i postao gospodar tog bogatstva te ga možda još bolje umnožio, mora pronaći način da toga bude u potpunosti ili barem više svjestan. Ako se usmjeri na iskustvo i spoznaju s jedne strane, a izgradi poveznicu toga dvoga s druge strane. U grupnom radu, *fotogovorom* koji je orijentiran na analizu nekog sadržaja, on će pomoći iznijeti na površinu konkretnu spoznaju i iskustvo. Razna iskustva i spoznaje iznesene, rasvijetljene, izričite i gotovo konkretizirane u jednoj ili više fotografija izabrane od svakog posebno, bit će lakše povezane s proučavanim sadržajem koji usmjeruje na neko područje.⁸⁸ U katehetskom radu s odraslima treba primijetiti da neki od njih, ako ne i većina, najvjerojatnije ima pedagoško iskustvo samo za vrijeme školovanja tako da je rad u grupama za njih malo otkriće ili prisjećanje na školske dane. Zato je uloga voditelja jako važna. On mora biti katalizator, pomoćnik koji će im olakšati pristup takovom radu.⁸⁹

3.7.4. Starije osobe

Važnost kateheze za ovu životnu dob razvidna je u katehetskoj literaturi i raznim crkvenim dokumentima, ali u praksi, negdje više, negdje manje, čini se da još nije dovoljno prepoznata. Što se tiče *fotogovora* situacija je još slabija. Uza sve to možemo reći da bi i za tzv. treću životnu dob *fotogovor* bio od pomoći. I te ljude treba okupljati i raditi s njima. *Fotogovor* bi mogao biti od velike pomoći jer bi pomoću njega lakše probudili sjećanja na proživljeni život i izrazili ono što sada žive i proživljavaju.⁹⁰ Bila bi velika šteta da Crkva i društvo ostanu siromašniji za doprinos koji oni svojim životnim i vjerskim iskustvom mogu dati. To bogatstvo Crkve nikako ne bi smjelo biti neotkriveno.

⁸⁶ Usp. U. GIANETTO, *Cartelloni...*, 24.

⁸⁷ Usp. A. BAPTISTE, C. BELISLE, *Fotometodi...*, 28.

⁸⁸ Usp. *isto*, 25.

⁸⁹ Usp. *isto*, 24.

⁹⁰ Usp. *isto*, 28.

Zaključak

Prve zbirke *fotogovora* radene su šezdesetih-sedamdesetih godina i to u drugim zemljama. Za naše prilike je to već poodmaklo vrijeme. To su uglavnom druge stvarnosti i ambijenti, premda ima i zajedničkih i ne tako dalekih situacija i iskustava. Ima nekih slika koje su i danas iste no, trebalo je ići dalje i predstaviti naš ambijent i naše vrijeme. To su pokušali i uspješno ostvarili autori i suradnici *Fotogovora* u našem hrvatskom izdanju Katehetskog ureda Požeške biskupije i Povjerenstva za pastoral mladih Požeške biskupije. To je izazov i za daljnji rad i nove projekte koji će nastaviti ovo započeto. *Fotogovor* mogu pojedinci i sami napraviti. Danas je to puno lakše. Na internetu možemo naći izvrsnih fotografija, a računalni pisci su se toliko usavršili da zaista nije problem doći do fotografije u bilo kojem formatu.

Prednost *fotogovora* je u tome što je to jedno od jeftinijih sredstava u modernom svijetu masovnih medija. Možda je njegova privlačnost i u tome što je manje poznat kao metoda od npr. gledanja filmova, crtića, video snimaka, interneta, *power point* prezentacija. Zato treba pomoći današnjem čovjeku da nađe vremena za smireniji i dublji pristup stvarnosti te da se stalno ne opravdava da mu u nedostatku vremena stalno nešto ili netko *bježi*. Prednost fotografije je upravo to što je netko može imati pred sobom i promatrati koliko hoće i što mu ona ne bježi ispred očiju. Promatrač zaista ima vremena na fotografiji vidjeti ono što se obično propusti vidjeti.

Ovdje se htjelo znanstveno pristupiti ovoj temi. Progovorilo se kroz mnoge koji su dotakli i iskusili ovo o čemu je pisano. Nadamo se da će ovaj članak pobuditi želju za većim i raznovrsnijim korištenjem *fotogovora*, tog jednostavnog i dostupnog sredstva, u katehezi i katehizaciji. Posebno je važno da se u ovakve projekte uključuju župni katehete, vjeroučitelji i animatori kako bi postigli što kvalitetnije i kreativnije susrete s onima koji su im darovani da im prenesu i da s njima žive Radosnu vijest.

Anton Peranić – Ivanka Peranić

*The possibility and necessity to use fototalk in catechesis
and religious education*

Summary

In the article fototalk is shown as a very simple but useful and easy method of work in catechesis. The first part explains the importance of photography which reveals the reality that encircles man. It actually reproduces, copies and interprets reality in a very precise and true way. Then the language of photography is deepened because of the need to understand it in the “society of picture”. With photography it is possible to render feelings, thoughts and ideas. The greatest attention is given to fototalk in catechesis and catechization. The criteria and thematic have been carefully elaborated for a certain selection of photography with goals and certain methodic. Leaning on the base laws of catechetical methodic: faithfulness to God and man, this tool is described as one which helps in the upbuilding of men in the process of socialization and participation in a group, offering the possibility for authentic communication. Photography tries to share an actual religious idea. It does so directly, awakening the mind, fantasia, satisfying the criteria for beauty, esthetics, awakening the feelings. In the end are cited possibilities and ways of work with the method of fototalk for diverse categories of those who receive catechesis.

Key words: fototalk, catechesis, catechization, photography, communication, catechists, group.

(na engl. prev. Vedran Kirinčić)